GHID AL MARILOR CIVILIZAŢII ANTICE
Ediţie alcătuită de Lydia Ciucă şi Constantin Ionescu Boeru
(Eărţti BUCUREŞTI 2001
PRIETENII CĂRŢII CP 58 – 47 BUCUREŞTI ISBN 973 – 573 – 079-O

„Civilizaţiile pot fi întotdeauna localizate pe o hartă, o parte esenţială a existenţei lor depinzând de constrângerile sau avantajele situării lor geografice.

O civilizaţie este întotdeauna un trecui un anumit trecut viu, iar istoria ei este căutarea printre coordonatele vechi a acelora care rămân valabile şi astăzi".

Colecţia pe care o propunem încearcă să răspundă acestui ţel.

Heinrich Schiiemann (1822 – 1890) celebru arheolog german

Civilizaţiile precolumbiene

Aztecii

Un univers războinic urnele aztec provine de la locui lor de origine *Aztlan*, care ar fi fost situat în statul Guanajuato din Mexic.

Pe la 1325 aztecii au pătruns în sudul Mexicului întemeind oraşul Tenoch-titlán (viitorul oraş México). Ulterior, regii azteci au mărit imperiul prin cuceriri, dominând tot Mexicul central.

Războaiele constituiau temelia universului aztec deoarece ele furnizau sclavi pentru muncă şi pentru sacrificii, zeii trebuind „hrăniţi" cu sânge.

Ierarhia aztecă împăratul era ales pentru a sluji zeii şi a apăra poporul. Preoţii şi şefii războinici se bucurau de un prestigiu deosebit, iar poporul de rând muncea, plătea biruri, făcea armata şi presta corvezi.

Societatea aztecă era alcătuită din clanuri care reprezentau unităţi politice, militare şi religioase. Băieţii de condiţie bună urmau cursurile unei şcoli care-i pregătea pentru profesiunea viitoare: preoţi, războinici, savanţi. Scrierea aztecă nu a putut fi descifrată şi din această cauză multe mistere ale poporului aztec ne-au rămas necunoscute.

Arta, o continuare a unor tradiţii străvechi

Aztecii au fost consideraţi, în domeniul artei, mai mult nişte continuatori decât creatori. Au excelat în orfèvrerie, ţesătorie, confecţionarea obiectelor din pene. Arhitecţii au construit piramide în

trepte cu temple, iar sculptorii au realizat statui din piatră, reprezentând divinităţi, războinici, capete fantastice.

Mayaşii

O civilizaţie în plină pădure tropicală

Civilizaţia mayaşă a atins apogeul în perioada 300 – 900 d.Hr. De unde veneau ei şi de ce au ales una din regiunile cele mai neospitaliere ale Americii Centrale nimeni nu ştie! Tot un mister a rămas şi dispariţia civilizaţiei mayaşe!

Calendar şi astronomie

Codexurile descoperite, scrise cu hieroglifele mayaşe, ne-au informat parţial despre cunoştinţele lor ştiinţifice în astronomie, calendarul lor fiind de o precizie uimitoare. Ştiau să prevadă eclipsele exact, ca şi deplasările planetelor, fără a cunoaşte aparatele optice sau unităţile de timp.

Arhitectură. Sculptură. Pictură

Arhitecţii mayaşi sunt consideraţi astăzi ca cei mai mari decoratori şi cei mai prolifici constructori de pe planetă. Mii de construcţii uimesc şi azi prin armonia formelor, simplicitatea planurilor şi frumuseţe.

Sculptura a dat micile figurine din insula Jaina şi marile stele de piatră, ca şi splendidele ornamentaţii ale faţadelor construcţiilor.

Pictura sub formă de fresce s-a păstrat puţin, dar descoperirea camerelor pictate ale templului din Bonampak oferă un documentar pasionant al societăţii maya şi o dovadă a talentului pictorilor mayaşi.

Panteonul mayaş

Sculpturile, picturile şi codexurile îi arată pe zeii mayaşi cu un curios amestec de trăsături umane şi animaliere. Zeii cerului, ai pământului şi din lumea subterană erau „hrăniţi" cu sânge de animale şi de oameni sacrificaţi. Credincioşii îşi provocau răni pe tot corpul, ca sacrificiu adus zeilor.

Cum a dispărut civilizaţia mayaşă?

Se bănuiesc o invazie a barbarilor nordici, factori economici, asaltul junglei, o revoluţie lentă a masei ţărăneşti contra elitei religioase şi aristocratice… Toate sunt însă doar presupuneri, dispariţia civilizaţiei mayaşe continuând să rămână pentru noi un mister.

Incaşii

Ce spun legendele cu privire la apariţia incaşilor

Triburile indiene din regiunea Anzilorau fost dominate şi unite într-un imperiu imens de un popor, incaşii, pe care legendele îi consideră urmaşi ai unoroameni albi veniţi pe mare în bărci de trestie, şi care au creat un mare oraş pe malul lacului Titicaca, oraş numit Tiahuanaco, între anii 1050 şi 1100 d.Hr. Ruinele există şi acum. Învinşi de popoare venite din sud, o parte din oamenii albi au fugit pe mare, iar o altă parte, sub conducerea lui Manco Capac, a ajuns în munţii din jurul oraşului Cuzco, unde a întemeiat imperiul incaş. Şirul de împăraţi, în număr de 11, care i-au urmat la tron lui Manco Capac au mărit imperiul până când conchistadorul Francisco Pizarro l-a ucis pe ultimul împărat, Atahualipa, în 1532, provocând prăbuşirea sistemului imperial.

Un monarh absolut

Imensul imperiu era condus de *Sapa-Inca* (Singurul încă) împăratul, reprezentantul zeului Soare, care domnea în mod absolut. Chiar şi elita formată din vechii incaşi i se închina cu respect, apropiindu-se de el în picioarele goale.

O reţea rutieră de mii de kilometri împăratul conducea cu autoritate numeroasele triburi ale imperiului, datorită unei reţele uriaşe de drumuri de piatră prin munţi şi deserturi, pe care le parcurgeau mesagerii pe jos (roata le era necunoscută) într-un timp record.

Zei Maya – zeul Porumb şi Al Puch, zeul Morţii

Un popor de constructori. Terase. Reţele de irigaţii

Printr-o muncă uriaşă, munţii au fost, parţial, „sculptaţi" făcându-se terase pentru culturi agricole irigate cu apă adusă prin canale din bazine aflate la înălţime. Se cultiva, cu prioritate, cartoful şi porumbul.

Zei incaşi şi zei indieni

Elita, în frunte cu împăratul, i-a convins pe indieni să adopte cultul Soarelui (zeul *Intr*) din care se credea că descinde chiar împăratul, în acelaşi timp, incaşii nu pregetau să adopte şi zeii popoarelor pe care le cucereau, introducându-i în Panteonul lor.

O scriere originală

Sistemul de memorare a datelor importante din istoria lor era format dintr-o serie de sfori de diferite grosimi şi culori pe care se făceau noduri. Ştiinţa „scrierii" şi „citirii" acestor „documente" (*quipu*) o aveau doar specialiştii din elită, aşa numiţii: *quipucamayoc*.

Civilizaţia Chinei antice

O istorie milenară zbuciumată storia Chinei începe în neolitic prin cele două culturi: Yang-chao şi Long-Chan, ambele situate între fluviul Galben (Hang-Ho) şi fluviul Albastru (Yang-tseu-Kiang). Bronzul apare în Ho-nan acolo unde cele două culturi precedente s-au unit. Acestei perioade îi „corespunde mitica dinastie a „creatorilor

Chinei", Hia, pe care tradiţia o situează între 2205 şi 1777 î.Hr. Adevăratul început al istoriei Chinei trebuie situat în perioada dinastiei Yin (1466 – 1112 î.Hr.). Acum apar: scrierea legată de religie, cetăţile înconjurate de ziduri, un regim militar şi feudal, carele de luptă. De asemenea, se foloseşte calendarul şi se stabileşte o ierarhie socială şi religioasă (suveranul este asimilat cu un „Fiu al Cerului"). Ulterior, ca urmare a atacurilor unor opoare semicivilizate, statul se fărâmiţează în diferite regate feudale care se luptă între ele. Dezvoltarea Chinei în această epocă a dus la crearea condiţiilor de unificare a ţării care s-a realizat în jurul statului Ts'în al cărui rege se proclamă Primul Suveran din Ts'în (anul 221 î.Hr.).

Construirea Marelui Zid în perioada Ts'în se construieşte Marele Zid, cea mai grandioasă construcţie a Chinei antice, ca o măsură de apărare împotriva popoarelor năvălitoare; se unifică unităţile de măsură şi greutate, se creează o reţea de drumuri cu trei benzi şi se codifică scrierea.

În anul 202 î.Hr., Lieu Pang întemeiază imperiul Han care va dura până în 220 d.Hr. Este o epocă de cuceriri şi de progres în toate domeniile, culminând în timpul împăratului Wou (140 – 87 î.Hr.). Dinastia dispare în anul 220 d.Hr. şi imperiul se împarte acum în trei regate: Wei, Shu şi Wu care se luptă între ele şi în final sunt distruse de barbarii din stepă. Apar o serie de mici state care vor fi unificate sub dinastia Sui în anul 589 d.Hr. şi sub dinastia Tang (618 – 907 d.Hr.). Din 907 până în 960 se succed cinci dinastii într-o epocă foarte tulbure. Din 960. un general întemeiază dinastia Song care reunifică provinciile şi pune bazele unei civilizaţii înfloritoare până în 1279 când se instalează dominaţia mongolă prin care China îşi pierde o parte din caracterul său naţional. Cu excepţia dinastiei chineze Ming (1367 – 1644), China va avea numai dinastii străine până în 1911.

Zeul Războiului – statuetă din epoca Ming

O activitate economică intensă şi o administraţie perfectă

O reţea de căi navigabile şi de canale a favorizat comerţul şi

schimburile cu ţările vecine şi îndepărtate. Hârtia monedă era folosită în tot imperiul din secolul XIII, statul controlând produsele de circulaţie curentă.

Împăratul era şeful suprem al administraţiei, iar înalţii funcţionari, mandarinii, erau recrutaţi din nobilime prin concurs. Armata era compusă în special din soldaţi de meserie şi costa foarte mult. În secolul XI număra 1.260.000 oameni! Ţăranii duceau o viaţă grea şi, din cauza impozitelor considerabile, îşi vindeau pământul şi chiar copiii. Revoltele ţărăneşti erau frecvente.

O înclinaţie deosebită pentru ştiinţă

Domeniile ştiinţifice în care au excelat chinezii au fost astronomia, aritmetica şi algebra. Se folosea sistemul zecimal şi cifra zero. Prima carte tipărită datează din secolul VIII d.Hr., hârtia fiind folosită încă din secolul lld. H. Descoperirea busolei şi folosirea ei în navigaţie în secolul X d.Hr. a dus la progresul cartografiei. Praful de puşcă a fost folosit din secolul IXD. H., iar puşca în secolul Xli d.Hr.

Întoarcerea la izvoarele gândirii

Filosofia chineză a fost marcată de Confucius (551 – 479 î.Hr.). El propovăduia armonia între indivizi, societate şi natură. Omul pentru a se realiza trebuia să studieze, să gândească şi să muncească.

Epoca dinastiei Song a cunoscut o intensă activitate intelectuală, gustul pentru trecut era pronunţat şi a dus la cercetări arheologice şi la apariţia cărţilor istorice.

Stăpânirea materiei. Artele nobile

Chinezii au folosit pentru artele lor materiale perisabile ca lemnul, hârtia, mătasea, dar şi materiale rezistente ca bronzul, jadul, porţelanul. Ei plasau la loc de frunte pictura, caligrafia şi arhitectura. Pictura se făcea pe ţesături de mătase cu cerneală în culori discrete; la pictură era asociată caligrafia, în construcţii, materialul folosit la început a fost lemnul; s-au realizat palate, pagode etc. mai întâi din lemn, iar mai târziu s-au construit edificii în stilul specific chinez din piatră şi cărămidă, asociate.

Leu înaripat – bronz, epoca Song

Civilizaţia asiro-babiloniană.

O istorie multimilenară *Siria*, stat antic format la sfârşitul mileniului III şi începutul mileniului II i. H pe cursul inferior al Tigrului, cu capitala la Asur (mai târziu la Ninive), după o lungă dominaţie a babilonienilor, a hitiţ. lor ş. a statului Mitanni, s-a ridicat la

rang de mare putere în Orientul aprobatin se-roiele XV-XI! H. şi apoi din nou în secolele X-VI i. H. Pr n cuceririle făcute, a stăpânit toată Mesopotam. a, m-clâsăilonul, nordul Siriei, Fenicun mă Egptul S-a prăbuşit la sfârşitul secolului VII i. H. m urma

— 2150! H.). Distrus de hitiţi, supus de toss şi, în secolele VIII-VII î.Hr. U dispanţ, a Iu.

Asurbanipa „o, oniană «se

Celdoisc Hbi. desendupaopicturărnu-afias-a dinsecolulalvlll-ieai.n.

Două limbi, o singură scriere

Limba sumeriană, nesemitică, era vorbită de o populaţie venită din Iran în mileniul IV şi stabilită în sudul Mesopotamiei (oraşele-stat Lagash, Uruk, Ur). Eliminaţi de semiţii akadieni de pe scena politică, le-a supravieţuit doar limba, scrisul şi civilizaţia. Limbile cuceritorilor ak-kadieni (asirieni şi babilonieni) fac parte din marele bloc al limbilor semite (arabi, etiopieni, evrei) derivate dintr-o limbă comună ce nu se cunoaşte.

Scrierea mesopotamiană, de origine sumeriană, derivă din vechile pictograme transformate în semne lineare cu aspect de cuie (cuneiformă).

Un Panteon foarte bogat

Mulţimea zeilor adoraţi de popoarele din Mesopotamia era formată din zei principali, secundari, însoţitori, duhuri, demoni. Ei erau veneraţi sau temuţi, binefăcători sau distrugători. Zeii i-au creat pe oameni pentru a fi serviţi de ei.

Ştiinţe şi tehnici evoluate

— 9 9

Matematica era bazată pe două sisteme de numeraţie: zecimal şi duodecimal; sistemul metric era bazat pe numeraţia duodecimală; calendarul avea anul de 12 luni şi o lună intercalată când era necesar; astronomia, derivată din astrologie, cunoştea precesiunea echinocţiilor şi distanţa dintre stele, lată doar o parte din realizările ştiinţei şi tehnicii care au influenţat şi popoarele vecine şi au stat la baza progresului ştiinţific grecesc.

O medicină prehipocratică

Derivând din medicina sacerdotală, bazată pe rugăciuni şi farmece, medicina mesopotamiană a evoluat spre cunoaşterea plantelor medicinale, a unor substanţe chimice vindecătoare şi la

stabilirea simptomelor diferitelor boli şi a tratamentelor adecvate.

O artă rafinată, completă, care ne-a precedat cu mii de ani

Din primele epoci, monumentele păstrate sunt rare. cel mai de seamă fiind stela Codului regelui Ham-murabi (sec. XVIII î.Hr.) cuprinzând o remarcabilă culegere de legi.

În construcţiile de mai târziu, asirienii foloseau cărămida arsă şi crudă, mai rar piatra. Palatele erau aşezate pe platforme înalte, cu turnuri şi crenele, cu temple şi zigurate şi cu porţi arcuite străjuite de lei. Oraşele erau înconjurate de ziduri întărite cu turnuri şi porţi puternice.

Pereţii palatelor erau decoraţi cu picturi murale şi basoreliefuri policrome, în noul Babilon, caracteristica artei este dată de bogăţia decoraţiei policrome în ceramică smălţuită.

Evreii

Vremea patriarhilor evreilor nomazi lecaţi din oraşul Ur, din Mesopotamia, semiţii nomazi în căutare de păşuni, conduşi de patriarhi rătăcesc de-a lungul fluviului Eufrat. Printre ei, evreii, sub conducerea lui Abraham, ajung în Ca-naan. sau Palestina. Aici se ocupă de creşterea oilor, a caprelor, a pomilor fructiferi şi a cerealelor. Pe la anul 1700 î.Hr., împinşi, poate, de foame sau însoţindu-i pe invadatorii hicsoşi, unii dintre ei se instalează în Egipt.

Moise îi scoate pe evrei din Egipt

Pentru a scăpa de sclavia şi de persecuţiile la care erau supuşi, evreii au părăsit Egiptul pe la anul 1280 î.Hr.

Şeful lor era Moise. evreu, dar cu nume şi educaţie egipteană. La chemarea Dumnezeului strămoşilor săi, Iehova, Moise îi conduce pe evrei dincolo de Marea Roşie prin peninsula Sinai. Se produce exodul până în Palestina. Viaţa grea din deşert îl obligă pe Moise să stabilească multe reguli sacre şi legi. Iehova îi dă lui Moise cele Zece Porunci care sunt gravate pe piatră şi devin Tablele Legii care sunt transportate într-un sipet de lemn: Chivotul legii.

Evreii acceptă legea dată de Dumnezeu şi, în schimb, Dumnezeu îi apără pe evrei şi-i conduce spre Palestina, „Pământul făgăduinţei", Moise moare pe muntele Nebo înainte de a intra în Palestina.

Evreii îşi numesc un rege

O stelă pe care Faraonul Egiptului îşi enumera victoriile, pe la anul 1225 î.Hr. arată că evreii încă mai luptau atunci contra locuitorilor din Palestina, a unor popoare jefuitoare din stepă şi contra

filistinilor. Evreii erau acum uniţi în jurul şefilor lor militari: Judecătorii. Organizarea în 12 triburi nu era însă potrivită pentru luptă; ei se unesc sub conducerea unui rege. Saul devine primul rege al evreilor (1030 – 1010 î.Hr.).

Doi mari regi: David şi Solomon

David (1010 – 970 î.Hr.) îi urmează lui Saul. El era cunoscut prin psalmii pe care-i cânta la curtea regelui şi prin victoria asupra lui Goliat, un uriaş filistin. El cucereşte Ierusalimul de la cananeeni (locuitorii din Palestina, numită şi Canaan) şi-şi face acolo capitala. Apoi, reorganizează armata şi realizează o adevărată independenţă a Israelului. Stabileşte o nouă administraţie, organizează cultul, aducând Chivotul legii la Ierusalim.

Solomon (970 – 931 î.Hr.), fiul şi succesorul lui David este cunoscut prin spiritul său de dreptate şi prin înţelepciunea sa. El stabileşte contacte şi schimburi comerciale cu toţi vecinii. Construieşte o flotă pe Marea Roşie cu care aduce aur şi fildeş din Africa Orientală, stimulează meşteşugurile: olăria, ţesătoria, prelucrarea cuprului. Mare constructor, ridică rezidenţe regale în toate oraşele principale, iar în Ierusalim, construieşte primul Templu, în care Chivotul legii este depus în Sfânta Sfintelor, parte interzisă publicului.

Regatul se împarte în două după moartea lui Solomon: cel al lui Israel (931 – 721 î.Hr.) cucerit de asirieni şi cel al lui Iuda (931 – 587 î.Hr.) cucerit de neobabilonieni. Urmează o deportare masivă (exilul Babilonului 587 – 538 î.Hr.). Cucerirea Babilonului de către Cyrus îi aduce pe evrei înapoi în Palestina unde au reconstruit Ierusalimul, în anul 63 î. H... Palestina devine vasala Romei, ultimul mare rege fiind Irod l (40 – 4 î.Hr.). Distrugerea Ierusalimului în anul 70 d.Hr. pune capăt istoriei vechi a Israelului.

Poporul lui Dumnezeu

La început, evreii au fost politeişti. Sub Moise. un zeu unic. deja recunoscut de Abraham, devine Dumnezeul evreilor, creator al lumii, singurul Dumnezeu. Ulterior, sub influenţa profeţilor, religia evoluează. Un salvator sau „Messia; este anunţat, ca şi vremea când Dumnezeu va domni peste toţi oamenii. Cultul lui Dumnezeu se face prin rugăciuni, post, pomeni, citirea Thorei şi prin sacrificii.

Biblia. Thora. Talmudul

O lungă perioadă, evreii şi-au transmis oral istoria, obiceiurile, legile, riturile religioase, în secolul X, David ordonă să fie scrise toate

amintirile evreilor, pe care le povesteau de secole, prin folosirea unei scrieri alfabetice pe rulouri de piele, pergament, papirus sau tăblițe de aramă.

Biblia reprezintă o istorie a poporului evreu în diferite epoci, fiind o carte religioasă. Ea este o adevărată bibliotecă, în cuprinsul ei fiind 47 de cărți; unele sunt scrise în proză, altele în versuri. *Thora* sau *Torah* este numele dat în religia mozaică primelor cinci cărți ale Bibliei. *Talmudul* este o culegere care conține comentarii la textul Bibliei, întocmite între secolele HI î.Hr. și V d.Hr. Este format din două părți: *Mișna* (Repetarea legii) și *Ghemara* (Completarea legii). Sunt formulate și norme religioase și social-juridice ale mozaismului.

India

De la origini, la India clasicăntre anii 2500 – 1500 î.Hr. pe valea Indusului au apărut o serie de state, cel mai puternic fiind Magadha. Populația se ocupa de agricultură, folosind irigațiile.

Ulterior, popoare ariene sau arya (în sanscrită: nobili) vorbind limbi indo-europene au năvălit în India supunându-i pe băștinași. Mai târziu, alte popoare au cucerit nordul țării: perșii (secolul V î.Hr.), grecii (secolul IV î.Hr.). Prezența lor a fost de scurtă durată, dar schimburile culturale au fost fructuoase.

Unirea întregii Indii s-a realizat de împăratul Asoka (269 – 232 î.Hr.), țara întinzându-se de la Indus la Gange și, apoi. sub dinastia Gupta (320 – 467 d.Hr.) care a alipit și India de nord. Hunii au distrus imperiul, India fiind fărâmițată în multe state aflate în conflict între ele.

India musulmană

Musulmanii au pătruns în India în secolul VIII d.Hr.; turcii au cucerit o parte a Indiei de nord, creând sultanatul din Delhi.

Imperiul mogulilor, creat în secolul XVI. foarte vast, a favorizat dezvoltarea unei arte strălucite, reprezentând o sinteză a tradițiilor artistice ale Indiei și Persiei musulmane.

O societate ierarhizată – Inițiații

? u

Arienii au împărțit societatea hindusă în patru clase. Trei clase aveau dreptul la inițiere în Veda, cărțile sfinte ale hinduismului.

Brahmanii, clasa superioară, erau preoți sau erudiți. Li se interzicea practicarea unor meserii impure ca, de pildă, aceea de plugar sau măcelar. Războinicii aveau misiunea de a guverna și de a apăra populația, constituind o aristocrație, al cărui personaj principal

era regele. Cea de-a treia clasă avea misiunea de a munci; ea grupa negustorii, proprietarii de pământuri, crescătorii de vite. A patra clasă, era formată din ţărani, care aveau obligaţia de a fi slujitorii iniţiaţilor.

Cei care erau consideraţi impuri şi nu trebuiau nici măcar atinşi, exercitau meseni dispreţuite: măcelar, gropar, vânător, tăbăcar etc. Şi trăiau în cartiere izolate de restul populaţiei, fiind *paria*.

Religiile Indiei clasice

Hinduismul s-a constituit progresiv în primul mileniu înainte de Hristos, fiind fundamentat de textele sacre *Veda*, transmise oral, în sanscrită. Hinduşii cred într-un zeu suprem care se manifestă prin două mii de zei, puternici, dar muritori. S-au impus trei zei: Brahma, creatorul; Vișnu, conservatorul; Śiva, distrugătorul. Vișnu a coborât de mai multe ori pe pământ, pentru a-i salva pe oameni, sub înfăţişarea lui Rama şi Krişna.

Budismul, ca reacţie

Gautama (556 – 480 î.Hr.) este întemeietorul budismului. El a avut revelaţia cunoaşterii şi a devenit, pentru discipoli Buddha (în sanscrită „Iluminatul"), propovăduind noua religie care consta în renunţarea la plăcerile vieţii fără practicarea mortificărilor. După moartea sa, discipolii au precizat în scris ideile sale şi au întemeiat mănăstiri în care călugării trebuiau să trăiască în sărăcie şi să cerşească pentru hrană; viaţa lor era consacrată studiului textelor religioase şi rugăciunilor. După o lungă perioadă de înflorire, budismul a dispărut progresiv din India, dar s-a implantat cu succes în Asia de Sud şi de Sud-Est, îndeosebi în Tibet, China şi Japonia.

Arta, cultura şi ştiinţele indiene

Monumentele indiene, cu precădere cu caracter religios, au fost construite din lemn, cărămidă sau piatră.

Śiva – zeul artelor şi al învăţăturii asamblate fără mortar.

Monumentul budist prin excelenţă este *Stupă* unde sunt depuse moaştele lui Buddha. Ansamblul arhitectural păstrat până în prezent este stupă de la Sanci, datând, aproximativ, din era creştină.

Prima formă arhitecturală folosită de călugării budişti, a fost aceea a grotelor. Cele mai vestite sunt cele de la Ajanta, la vestul Deccanului; 29 de temple şi de mănăstiri subterane sunt săpate în stâncă, bogat ornamentate cu sculpturi şi picturi datând, aproximativ, de la sfârşitul secolului III î.Hr. până în secolul VII d.Hr. Picturile ilustrează episoade din viaţa lui Buddha. Călugării au continuat, în

grotele de la Ellora, ceea ce începuseră la Ajanta, adăugând şi elemente ale stilului hindus., Sculptura îl reprezenta pe Buddha, la început, printr-un simbol (floarea de lotus, roata Legii etc.); sub influenţa artei greceşti, ulterior a fost înfăţişat în atitudinea de meditaţie sau de seninătate.

Din vremuri străvechi, India a avut savanţi vestiţi: matematicieni, care au descoperit sistemul zecimal şi au folosit cifra zero. Ei au transmis aceste cunoştinţe musulmanilor, care le-au făcut cunoscute Occidentului. Astronomia era foarte dezvoltată.

În literatură, cele mai celebre lucrări sunt epopeile *Rāmāyana* (multiplele întâmplări ale prinţului Rama) şi *Mahābhārata* cu cele 90.000 versuri ale sale în care se relatează lupta celor cinci fraţi pentru recâştigarea regatului pierdut. Aceste opere au fost redactate în sanscrită şi constituie o sursă inepuizabilă de informaţii referitoare la credinţele religioase şi istoria Indiei.

Civilizaţia persană

Un popor de cuceritori n perioada în care babilonienii dominau Mesopotamia, Cyaxare (625 – 585 î.Hr.), întemeietorul puterii mezilor (triburi indo-europene care au ocupat Iranul de Nord în secolele IX-VIII î.Hr. creând statul Media) îşi conducea armatele în Asia Mică în lupta contra regelui Lydiei, Alyatta (585). Hegemonia mezilor s-a întins apoi şi în sudul platoului iranian, asupra Anshanului, unde domnea o dinastie persană din familia Achemenizilor, de la începutul secolului VII î.Hr. Perşii se revoltă contra mezilor sub conducerea lui Cyrus, care i: a urmat la tron tatălui său Cambise l în anul 559 î.Hr. Învingător asupra lui Astyage. regele med. după mai multe lupte, Cyrus domină acum întregul imperiu med. îl învinge, apoi, pe Cresus, regele lydienilor, şi supune cetăţile greceşti din Asia Mică. Atacă imperiul neobabilonian şi Babilonul este cucerit în 539 Î.H… eliberându-i pe evreii captivi. Cyrus moare în 529 î.Hr. şi fiul său Cambise II măreşte imperiul prin cucerirea Egiptului în 525 î.Hr. Darius, ginerele lui Cyrus, făcut rege de nobilii persani după moartea lui Cambise II în 522. cucereşte o parte a Indiei, până la Indusjn 513 î.Hr. Apoi îi atacă pe sciţi la Dunăre în 512 î.Hr. în 490 î.Hr. este învins de greci la Marathon. Moare în 486, iar Xerxes (486 – 465), fiul său, atacă iar Grecia în 480 î.Hr. dar flota lui este distrusă la Salamina, iar armata învinsă la Plateea, în 479 î.Hr.

La moartea lui Xerxes imperiul începe să decadă. Provinciile se

revoltă, încep luptele fratricide între Cyrus cel Tânăr şi fratele său Artaxerxes II. Ultimul rege Darius III Codoman este înfrânt de invazia macedoneană condusă de Alexandru cel Mare.

Darius, un mare organizator

Lui Darius i se datorează organizarea administrativă a imperiului care este împărţit în 20 de satrapii sau „provincii". Statul devine bogat datorită unui impozit impus în mod echitabil tuturor. Se construieşte un drum între Sardes şi Susa, una din capitalele imperiului. Sub Xerxes, care domneşte ca un despot, limba administrativă nu mai era persana, ci limba arameeană care era vorbită în tot orientul.

Arta veche persană

Arta şi arhitectura s-au dezvoltat în special în timpul dinastiei Achemenizilor (sec. VI-IV î.Hr.), în special arta de curte, prin construirea de palate monumentale (în capitalele Persepolis şi Susa), morminte în stâncă (Nakash-i-Rustam) sau la suprafaţă (Pasargade). În palate au apărut săli de primire de mari dimensiuni susţinute de coloane şi decorate cu basoreliefuri şi ceramică smălţuită policrom. S-a dezvoltat arta metalelor preţioase.

Capitoliul unei coloane de la Susa (aprox. 600 î.Hr.)

Grecia antică

Cine sunt elenii?

Începând cu anul 2000 î.Hr., pătrund în peninsula greacă popoare venite din nord şi se amestecă cu popoarele neolitice instalate deja acolo. Sunt întemeiate mici regate, guvernate de regi sau de aristocraţi şi se construiesc cetăţi puternice, cum a fost Micene. În secolul IX î.Hr., bazinul Mării Egee este ocupat de eleni, denumire generică a tuturor triburilor greceşti, coborâtoare dintr-un strămoş comun, Ellen, şi din fiii şi nepoţii acestuia: Eolus, Dorus. Aheus, Ion, care au dat numele principalelor grupări tribale: eolienii, dorienii. aheii şi ionienii.

Începând cu secolul VIII, elenii din unele cetăţi întemeiază colonii, din nevoia de a găsi noi teritorii şi resurse.

Organizarea statală în secolele VII şi VI izbucnesc conflicte violente în majoritatea cetăţilor. Puterea nobililor este contestată sunt înfăptuite reforme, de legislatori sau de tirani, care se impun prin forţă. Se ajunge la o oligarhie moderată sau, ca la Atena, la democraţie. Elenii se caracterizează prin limba comună şi comunitatea culturală.

Viaţa de zi cu zi în Grecia antică

Grecul trăieşte în condiţii modeste: case mici, simple, mobilă redusă la strictul necesar, mâncarea pe bază de legume, vegetale, peşte, rareori carne. Veşmintele sunt simple, drapate pe corp. Viaţa socială şi de familie este dominată de bărbaţi. Ei îşi petrec timpul la muncă şi la distracţii în afara casei.

Femeile rămân în gineceu (aripa casei care le este rezervată) şi pot să părăsească locuinţa doar la sărbători. La Atena, femeia era considerată inferioară bărbatului, fiind exclusă din viaţa publică.

Viaţa economică

Agricultura furnizează una din bogăţiile Greciei, deşi solul este sărac şi clima uscată. Olarii sunt cei mai numeroşi meşteşugari.

Comerţul este înfloritor. Pireul este primul port de comerţ al Greciei, în secolul V î.Hr. Se exportă îndeosebi ulei de măsline, vin, articole de artizanat. Negustorii atenieni se îmbogăţesc: la sfârşitul secolului V se înfiinţează primele bănci.

Clasicismul grec – o epocă prestigioasă.

Măiestria în artă.

Cultura

La sfârşitul secolului VII î.Hr. se construiesc temple din piatră sau din marmură şi ordinele arhitecturale doric şi ionic sunt stabilite. Lăcaşuri ale zeilor, templele trebuie să aibă o construcţie perfectă şi căutarea proporţiilor ideale le conferă armonie şi eleganţă.

În sculptură, artiştii greci au definit regulile frumuseţii clasice şi statuile lor sunt din bronz sau din marmură, uneori din aur şi fildeş, cum era capodopera sculptorului Fidias, considerată una din cele şapte minuni ale lumii: statuia lui Zeus din Olimpia.

În epoca clasică, arta greacă atinge apogeul său. Atena este capitala acestei civilizaţii strălucite.

Teatrul se naşte în Grecia odată cu operele lui Eschil, Sofocle, Euripide (tragedii) şi Aristofan (comedii).

Filosofii (Socrate, Platon, Aristotel). savanţii şi scriitorii creează capodopere.

Istoricul Herodot este considerat „părintele Istoriei".

Medicina progresează odată cu Hipocrat din Kos. Şi astăzi medicii, înainte de a începe exercitarea profesiunii lor, rostesc „jurământul lui Hipocrat".

Venus din Milo (aprox. 100 î.Hr.)

Lumea zeilor. Religia. Cultele

Religia ocupă un loc important în viaţa publică şi particulară, în artă şi literatură.

Este o religie politeistă, stăpânul familiei zeilor din Olimp fiind Zeus.

Cultul are drept scop implorarea protecţiei divine, fiind un ansamblu de acte rituale: rugăciuni, ofrande, libaţii, sacrificii.

Sanctuare celebre greceşti

Delfi era sanctuarul lui Apollo. Zeul era consultat de cetăţeni, chiar de suverani străini, pentru orice problemă, dar el vorbea prin intermediu! unei femei, Pytia, oracolul care dădea răspunsuri ambigue, pe care le tălmăceau preoţii. Pentru a cinsti zeul se depuneau ofrande. Multe cetăţi greceşti au construit mici edificii – tezaurele – pentru a le adăposti.

Olimpia era sanctuarul lui Zeus, unde se desfăşurau la fiecare patru ani celebrele Jocuri. Pe timpul desfăşurării lor (cinci zile) se proclama suspendarea tuturor ostilităţilor. Recompensa învingătorului la Jocurile Olimpice era doar o cunună de lauri, dar victoria morală, prestigiul căpătat era enorm. Cetăţile erau onorate de victoria unui cetăţean de-al lor, pe care îl copleşeau cu daruri.

Megaliţi între toate civilizaţiile epocii neolitice, cea mai ciudată este cea a megaliţilor (dol-mene, cromlehuri, menhire), în mileniile 4 – 2 î.Hr. Poporul care a purtat „curentul megalitic" pare a fi originar din Spania, dar a populat şi coastele Europei atlantice, pe care şi-a înălţat monumente de cult sau funerare.

Dolmenele (în bretonă „masă de piatră), sunt constituite dintr-o lespede de piatră orizontală, aşezată pe alte două pietre verticale. Li se atribuie un caracter funerar, fiind considerate morminte colective, uneori sub forma unui tumul (movilă conică sau piramidală pe care unele popoare din Antichitate îşi înălţau mormintele). Sunt răspândite în Europa, nordul Africii, Japonia, India.

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

Cromlehurile (galii şi bretonii înţelegeau prin crom-leh o „piatră în curbă") – blocuri de piatră ridicate în cerc.

Menhirele (în celtă „piatră lungă"), constituite din blocuri înalte de piatră cioplită, de 2 – 3 metri înălţime, uneori mult mai înalte (menhirul de la Locqmariaquer, în Franţa, are 20 metri înălţime, şi cântăreşte zeci de tone). Sunt adânc înfipte în pământ, situate izolat

sau în aliniamente.

Menhirele reprezintă o enigmă: cum au fost transportate, cu ce scop. erau temple destinate cultului Soarelui sau cercetării astrelor, erau monumente funerare? Legendele spun că aceste monumente megalitice nu pot fi atribuite decât zânelor sau uriaşilor.

Dolmenele. ca şi menhirele, dar în mai mică măsură, oferă primul exemplu de arhitectură funerară din Europa occidentală. Constructorii megaliţilor au fost gravori, săpând semicercuri concentrice pe pietrele verticale ale dolmenelor, dar şi sculpturi: menhirele sunt gravate astfel încât să sugereze trupul omenesc, pe care sunt reprezentate, schematic, câteva elemente caracteristice, de pildă pumnale. Statuile-menhire se întâlnesc în sudul Franţei, în Corsica şi chiar în *România*.

Civilizaţia musulmană slamul (cuvânt arab însemnând „supunere") este cea de-a treia religie monoteistă apărută în Orientul Apropiat, după mozaism şi creştinism. A fost întemeiată de Mahomed la începutul secolului al VII-lea. Adepţii isla-iimului se numesc musulmani sau mă „homedani. Arabia – deşert vast, situat între

Marea Roşie şi golful Persic – a fost leagănul islamului; era populată de triburi nomade, care se închinau Soarelui şi Lunii, în oraşele comerciale importante, cum este Meca, politeiştii trăiau alături de monoteiştii creştini şi evrei. Religia islamică a fost influenţată de religiile arabe primitive, de creştinism şi mozaism. Mahomed, care primise revelaţia divinităţii unice, Allah, a precizat dogmele credinţei musulmane. Dogma principală, Allah este unicul Dumnezeu, iar Mahomed profetul său" a exprimat năzuinţa unificării triburilor arabe sub

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

steagul credinţei nestrămutate în Allah, supunerea necondiţionată faţă de voinţa divină.

Coranul j-i-wi<Uj 4 *iJKşjd*

— I – *s".*

j} t.

Jle

Cartea sfântă a islamului este Coranul (cuvânt arab care înseamnă „recitare"), singura carte necesară credinţei. Coranul este împărţit în capitole – „surate" – iar paragrafele se numesc versete. A fost redactat după moartea lui Mahomed în arabă, limbă înţeleasă de

diferitele triburi, ceea ce a înlesnit adoptarea religiei islamice. Coranul afirmă credinţa într-un dumnezeu unic, atotputernic, etern şi creator şi învierea după ce lumea se va sfârşi. Profeţii din Biblie, Abraham. Moise, Iisus sunt menţionaţi de Coran, care cuprinde norme juridice reglementând viaţa cotidiană (căsătorie, condiţia femeii etc.); în el sunt formulate anumite interdicţii alimentare, se interzic jocurile de noroc.

CIVILIZAŢIILOR ANTICE

Expansiunea islamului; statul şi societatea în anul 1.000, imperiul musulman se întindea din Spania până la Indus.

Statul şi societatea islamică s-au constituit pe baza Coranului, religia fiind temelia lor. Musulmanii formau imensa majoritate a populaţiei. Cei mai favorizaţi au fost arabii, datorită convertirii lor pe vremea lui Mă. omed.

Oraşele arabe, cele mai mari aglomerări urbane din Evul mediu

Oraşele mari cu suburbiile lor erau suprapopulate: Samarkand avea 500.000 locuitori, iar Bagdad, 1500.000! Marile oraşe erau cosmopolite: europeni, mă-grebini, arabi şi toate mediile sociale erau reprezentate. Califul avea reşedinţa departe de cartierele populare: minorităţile religioase tolerate, evreii şi creştinii, aveau cartiere separate.

Oraşele aveau cisterne, băi publice, spitale, pieţe – „suk" –, antrepozite de comerţ en gros; din satele vecine se primeau produse de alimentaţie. Majoritatea pământurilor agricole aparţineau bogătaşilor din oraşe.

O lume a schimburilor

Lumea musulmană stabileşte legături între Occident şi Orient prin schimburi comerciale, Coranul

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

Interzicând camătă, nu şi comerţul.

Poziţia geografică *a* lumii musulmane a favorizat schimburile; controlând punctele de comunicaţie între Europa, Africa şi Asia, a devenit un centru de tranzit.

Musulmanii au făcut comerţ cu Orientul până în secolul XI, apoi s-au îndreptat spre Occident. Moneda schimburilor internaţionale era dirhamul de argint sau dinarul de aur. Negustorii plăteau taxe vamale, diferite după regiuni, şi alte numeroase taxe. Tranzitarea mătăsii sau a ceramicii chineze, din Orient spre Occident, constituia o activitate bănoasă pentru negustori; mirodeniile aveau o mare valoare şi se

transportau în cantităţi mici; reputaţia mătăsurilor de Damasc, a pieilor de Córdoba sau a armelor de Toledo era foarte mare. Străbătând imperiile lor, dincolo de graniţele lor, oamenii, mărfurile şi ideile circulau intens.

Ştiinţa şi cultura

Dezvoltarea culturală a lumii musulmane a căpătat o mare amploare, din secolul VIII până în secolul XIV.

Musulmanii s-au preocupat mult de ştiinţă şi prin deplasările lor au intrat în legătură cu lumea asiatică şi au moştenit câteva descoperiri, ca, de exemplu, busola. Au adoptat modul indian de folosire a cifrelor şi a lui zero, pe care noi le cunoaştem sub numele de cifre arabe. Au studiat cu precădere algebra, geometria şi astronomia, au redactat tratate despre stelele fixe, au pus la punct astrolabul, au ştiut să măsoare un meridian. Studiul ciclurilor astronomice era absolut necesar

pentru determinarea orei exacte când trebuia făcută rugăciunea sau pentru începutul Ramadanului.

Medicina şi chimia, încă rudimentare, depăşeau cunoştinţele Occidentului. Medicii se bizuiau pe experienţa lor şi cunoşteau valoarea unor leacuri.

Activitatea literară s-a desfăşurat în arabă, limba culturală a lumii musulmane, Bagdadul fiind capitala intelectuală: biblioteca sa cuprindea 100.000 volume. Anumiţi califi au cerut să se traducă în arabă autorii clasici greci sau latini. Proza numără multe lucrări, printre care culegerea de poveşti populare intitulată „O mie şi una de nopţi". Savantul Ibn Sâna (Avicena) s-a ocupat de medicină, filosofie şi politică; Al-Biruni a fost istoric, matematician şi astronom. Lumea musulmană a transmis Occidentului bogăţia ştiinţei şi literaturii sale.

Arta

Arta civilizaţiei musulmane, deşi cu nuanţe multiple, prezintă caractere comune, din Spania până în India.

Arhitectura este cu precădere religioasă: se construiau multe moschei; se folosea cărămida şi stucul; uneori a fost imitată arta antică.

Interiorul clădirilor era foarte bogat împodobit. S-au folosit figuri geometrice, arabescuri (ornamente formate din îmbinarea literelor, liniilor, a elementelor florale etc.) variind liniile la infinit. Era interzisă reprezentarea unei figuri umane sau a unui animal. Decoraţia

era policromă. Musulmanii au fost neîntrecuţi în tehnicile complicate care cereau minuţiozitate şi precizie. Au caligrafiat

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

versete din Coran pe obiecte de artă sau pe moschei. Arta miniaturii-pictură de manuscris (litere împodobite, motive ornamentale) realizată în acuarele, pulbere de aur etc „al cărui nume vine de la roşul de miniu – a dat capodopere, începând cu secolul XII. de pildă în Iran. Ceramica şi faianţa au slujit la împodobirea monumentelor, în special în Iran.

Iscusinţa artiştilor musulmani a fost dovedită şi de ţesăturile de lux, de sticlăria deosebită şi de cioplirea cristalului de rocă.

Arta musulmană este unitară datorită religiei care o însufleţeşte, şi monumentului care o caracterizează, moscheea. Este o artă anonimă: se cunosc puţine nume de artişti. A strălucit în domenii felurite, atingând cel mai înalt jiivel al rafinamentului, păstrând o mare originalitate, înalta concepţie religioasă caracterizând mentalitatea musulmană constituie elementul de bază al acestei arte de o rară bogăţie şi o măreaţă splendoare.

Egiptul faraonilor giptul este o ţară africană situată între două deserturi: Sahara şi Deşertul Arabic. Ploile sunt rare. Dar el este traversat de Nil, al cărui nămol rămas în urma revărsărilor anuale, încălzit de soare, este sursă de fertilitate şi de viaţă.

O oază lungă între două deserturi

Pe pământul negru cultivabji de-a lungul Nilului s-a aglomerat o populaţie densă, în afara lui, pământul roşu, ars de soare, formează cea mai mare parte a teritoriului, locuit de animale sălbatice, nomazi şi zei ostili

Două regiuni mari se disting de la sud la nord. O vale lungă şi strâmtă din Nubia până în oraşul Memfis este denumită Egiptul de Sus. La nord, fluviul formează Delta Egiptului de Jos.

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

O istorie de trei ori milenară în preistorie, locuitorii s-au strâns treptat în lungul Nilului în sate mari, centre de cult şi pieţe. Brusc, la începutul mileniului III î.Hr. viaţa începe să se organizeze în mod deosebit. Se creează o vastă reţea de canale de irigare, o administraţie îl ajută pe Faraon în coordonarea lucrărilor agricole. Istoria Egiptului faraonilor este foarte lungă şi a cunoscut multe salturi.

Patru epoci importante au, fiecare, mai multe dinastii, separate

de perioade de tulburări numite perioade intermediare. Primul faraon, Menes, unifică Egiptul pe la anul 3.000 î.Hr. Vechiul Egipt (2660 – 2180) este epoca de aur a piramidelor. Cele mai celebre sunt mormintele regilor Keops, Kefren şi Mikerinos, aproape de capitala actuală, Cairo, în Imperiul de Mijloc (2040 – 1780), dinastiile a 12-a şi a 13-a constituie o epocă de prosperitate şi de securitate militară. Noul imperiu (1550 – 1300) are capitala la Teba. Templul zeului său Amon este cel mai mare din ţară. În faimoasa necropolă din Valea Regilor sunt îngropaţi toţi suveranii, între care Ramses II. Începând cu Epoca târzie, Egiptul decade, fiind dominat de străini: perşi, greci (Ptolemeii. printre care celebra Cleopatra) şi romani.

O lume a funcţionarilor. Scribii

Faraonul era ajutat de funcţionari care ştiau să scrie, viziri, funcţionari înalţi, marele preot, generali. Scribii lucrau în birouri sub ordinele funcţionarilor înalţi sau ale preoţilor. Ei nu sunt doar socotitori sau oameni care ştiu să scrie, ci şi oameni de litere.

Sfinxul

dinastiaadouăsprezecea (aprox.1925 – 1895Î.H.)

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

Hieroglifele

Scrierea hieroglifică este formată din combinaţia a trei feluri de semne: 1. Cele care reprezintă idei. 2. Cele care pot fi folosite independent de semnificaţia lor, pentru valoarea fonetică. 3. Determinative, care precizează categoria cuvântului şi sensul său. Hieroglifele au fost abandonate odată cu pătrunderea creştinismului în Egipt şi, cu timpul, secretul acestei scrieri s-a pierdut; au fost descifrate în anul 1821 de francezul Champollion, care a studiat fragmentul de stelă funerară găsit în oraşul Rosette (în arabă Rashid) pe care erau gravate hieroglife. În *demotică* (limba folosită în Egipt începând cu secolul VII î.Hr.) şi în greacă.

Zei şi credinţe în epoca preistorică, fiecare mic centru avea zeii săi. Apoi, fiecare regiune a căutat să dea zeului său un loc mai important, subordonându-i pe ceilalţi. Marile figuri divine se impun în întreaga ţară: Ra, zeul solar, patronul oraşului Heliopolis; Osiris, zeul vieţii de apoi; Amon, zeul oraşului Teba; Ptah, protectorul oraşului Memfis. Zeii sunt adesea reuniţi în triada: Osiris, Isis şi Horus; Amon, Mut şi Konsu…

Arta Egiptului antic

Arhitectura şi arta egipteană sunt profund simbolice, formele pe care le îmbracă acestea fiind determinate

Scribul – îmi periul Vechi (aprox. 2620 – 2350 î.Hr.)

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

de un funcţionalism strict, cu caracter religios. Simetria unui templu, în care axul longitudinal este evident, succesiunea diferitelor elemente, începând cu aleile de sfincşi care conduc spre intrare, pilonul flancat de obeliscuri, curtea interioară, sala al cărei plafon e susţinut de coloane, până la sanctuar, aveau rolul de a crea un drum procesional, impresionând şi pregătind spectatorul pentru „apariţia" zeului. Acest efect era obţinut nu numai prin această suită monumentală de elemente, dar şi printr-o decoraţie adecvată şi o dozare judicioasă a luminii.

Simbolismul egiptean s-a cristalizat în arhitectura funerară, pentru că vechii egipteni numeau locuinţele lor „hanuri" din cauza scurtului timp în care le locuiau, în vreme ce mormintele erau locuinţe veşnice.

De ce Piramida?

Primul arhitect menţionat în istorie a fost Imhotep, autorul marilor construcţii iniţiate de faraonul Joser din dinastia a III-a. Spirit îndrăzneţ, arhitect constructor, astronom, teolog şi medic, Imhotep a fost un revoluţionar al tehnicii constructive, creând primele forme de arhitectură monumentală.

Piramida, ca formă aleasă pentru mormintele faraonilor, corespundea cel mai bine năzuinţelor acestora, pentru păstrarea unei amintiri mereu vii. Prin volumul său uriaş şi silueta sa simplă, piramida domina întinderea nesfârşită a deşertului.

Niciun alt ansamblu arhitectural din antichitate, religios sau funerar, nu a stârnit mai multă admiraţie şi

ramide.

S—r * *

Roma antică între legendă şi realitate

Legendele sunt numeroasentemeierea Cetăţii Eterne nu se bizuie pe date sigure, astfel încât legendele sunt numeroase, în secolul l î.Hr., împăratul Augustus, a cerut poetului Vergilius şi istoricului Titus Livius să sistematizeze legendele; noi le cunoaştem sub forma pe care au dat-o; în *Eneida* (Vergilius) şi în *Istoria romană* (Titus Livius). După

Titus Livius, Roma a fost întemeiată în 753 î.Hr., de Romulus, care i-a dat numele său. Era un descendent al lui Enea, care părăsise Troia, după cucerirea ei de către greci, ajungând în Italia, la gura Tibrului. S-a căsătorit cu fiica regelui din Latium, Latinus, şi i-a urmat la tron. Printre descendenţii săi, gemenii Romulus şi Re-mus, fiii vestalei Rhea Silvia, sunt abandonaţi apelor Tibrului de unchiul lor. Copiii sunt salvaţi de un cioban.

CIVILIZAŢIILOR ANTICE

după ce au fost hrăniţi de o lupoaică. La 18 ani, aflând obârşia lor nobilă, cei doi întemeiază un oraş în locurile unde au fost salvaţi. Romulus îl ucide pe Remus şi devine primul rege al Romei. Intră în conflict cu sabinii, dar războiul iscat se încheie şi cele două popoare se contopesc. Trei sabini îi urmează la tron lui Romulus, apoi trei etrusci succedă sabinilor: Tarquinius Bătrânul, care uzurpă tronul ultimului sabin şi introduce civilizaţia etruscă la Roma (religie, politică, arhitectură); Servius Tullius, care stabileşte prima constituţie şi înconjură oraşul cu o incintă care-i poartă numele; Tarquinius Superbus, care aboleşte constituţia şi domneşte ca tiran, până când poporul îl izgoneşte şi proclamă republica (509).

Roma datorează etruscilor întemeierea sa

Romanii au dat denumirea de etrusci unuia dintre cele mai importante triburi din Italia antică, aşezate în Etruria, actuala Toscană. Originea acestei populaţii nu este încă lămurită (venită probabil din Asia Mică, s-a amestecat cu triburile din nordul Italiei). Limba etruscilor, scrisă în alfabet de origine greacă, a rămas aproape necunoscută. Organizaţi politiceşte într-o confederaţie de oraşe, iscusiţi marinari, rolul lor în comerţul maritim al lumii mediteraneene a fost extrem de important. Cetăţile lor înfloritoare erau conduse de nobili şi de magistraţi, care deţineau şi autoritatea religioasă. Credeau în zei atotputernici, ale căror intenţii erau de nepătruns, şi în supravieţuirea celor răposaţi. Pentru câştigarea

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

bunăvoinţei, atât a unora, cât şi a altora, recurgeau la diferite ritualuri (sacrificii umane pe morminte, lupte între gladiatori).

În secolul VI î.Hr., etruscii pun stăpânire pe satele situate pe cele 7 coline ale Romei şi le reunesc, formând un singur oraş, pe care-l înconjură cu ziduri de apărare.

Astfel, ei pot fi consideraţi drept adevăraţii întemeietori ai

Romei. Influenţa lor culturală şi politică asupra Romei din epoca regalităţii şi asupra întregii peninsule italice a fost deosebit de puternică.

Cultura şi arta etruscă

Etruscii au dezvoltat o remarcabilă cultură independentă, excelând în diferite domenii.

Arhitectura, artă funcţională şi utilitară, ocupa primul loc la Roma. Etruscii au fost iniţiatori în acest domeniu, ca şi în multe altele. Ei au construit primele temple, cuprinzând un sanctuar, *cella*, şi un portic, susţinut de coloane şi acoperit de un fronton, începând cu secolul II î.Hr., Roma combină aportul etrusc cu cel grec, ornamentând coloanele templelor cu elemente arhitecturale aparţinând ordinelor dorice, ionice şi corintice. Etruscii au construit la Roma marele canal de scurgere, *Cloaca maxima*, au ridicat un templu lui Jupiter. pe colina Capitoliu, şi au situat piaţa publică (Forum) în depresiunea dintre coline.

Mormintele erau adevărate apartamente mobilate şi decorate somptuos.

Sculptura este remarcabilă: zeii, oamenii, se recunosc după zâmbetul lor nedefinit, specific statuilor

Portretul lui Adrian-bronz, secolul alll-leae.n.

etrusce, şi dovedesc o artă extrem de evoluată, prin desăvârşirea proporţiilor şi firescul gesturilor.

Pictura este cunoscută datorită mormintelor subterane din Toscana (necropolele din Tarquinia şi Cerveteri). Sunt reprezentate scene ale vieţii obişnuite, remarcabile prin precizia desenului, a gestului, a mişcării, prin caracterul pitoresc al subiectului tratat şi, îndeosebi, prin prospeţimea culorilor.

Etruscii au excelat şi în orfèvrerie şi ceramică, judecând după bijuteriile şi bibelourile admirabile care ne-au rămas.

Cuceririle romane. Expansiunea în Mediterana

Excelenţi soldaţi, romanii cuceresc mai întâi popoarele vecine (etrusci, sabini, latini, volsci), apoi Italia de sud. Pe la 270 î.Hr. toată peninsula italică se afla sub autoritatea lor. Cartagina, Macedonia, Grecia, Siria, Galia cisalpină, Spania, Pergamul, Egiptul sunt supuse rând pe rând. Toată Mediterana depindea de Roma.

Iulius Caesar, dictator. Imperiul Iulius Caesar este numit consul în 59 î.Hr. şi devine dictator pe viaţă în 44 î.Hr. El dă pământ soldaţilor, se sprijină pe popor, întreprinde lucrări de construcţii în Roma, reformează calendarul. Patricienii urzesc un complot şi-l asasinează la 15 martie 44 î.Hr.

Nepotul lui Cezar. Octavian, preia puterea. Este

CIVILIZAŢIILOR ANT lle

numit *princeps senatus*, iar în anul 27 î.Hr. senatul îi dă titlul de /Augusfus. Fiind mare pontif, ia măsuri în favoarea religiei tradiţionale, caută să restabilească pacea, să readucă prosperitatea economică, iniţiază lucrări de interes naţional, umple Roma de monumente. Secolele l şi II se caracterizează prin întărirea imperiului şi prin maxima extindere teritorială, în timpul domniei lui Traian, Adrian, Antonius Pius, Marcus Aure-lius, imperiul roman atinge culmea puterii sale, transformând Marea Mediterană într-o „mare interioară". Ca urmare a incursiunilor triburilor barbare de la graniţele imperiului şi a anarhiei interne crescânde, în secolul III imperiul începe să decadă. Constantin cel Mare a mutat capitala la Constantinopot, oraş clădit de el. În secolul IV, după Theodosius, imperiul s-a împărţit în două: Imperiul roman de apus şi Imperiul Roman de răsărit. Imperiul de apus a rezistat până în anul 476 când ultimul împărat roman, Romulus Augustulus, a fost detronat de Odoacru, mercenar german, constituindu-se primul regat barbar. Imperiul de răsărit a continuat să existe încă aproape 1.000 de ani, sub numele de Imperiul Bizantin. A fost cucerit de turci în anul 1453.

Arta romană

Patrimoniul arhitectural al Romei este uluitor: cincisprezece forumuri, o sută de temple, douăsprezece bazilici, peste zece terme, treizeci de biblioteci, mai multe teatre, circuri, amfiteatre (creaţie romană), patruzeci de arcuri de triumf, palate, mausolee, columne (a lui Traian, a lui Aurelian), porticuri, pieţe, poduri, peste o

MĂREŢIA ŞI MISTERELE

mie de fântâni publice decorate, douăzeci de apeducte.

La Roma sculptura slujeşte arhitectura: basoreliefuri ale templelor, sarcofage, statui împodobind edificiile publice, pieţele, palatele şi locuinţele. Basoreliefurile înfăţişează scene alegorice, mitologice, istorice, chiar scene din viaţa cotidiană.

Pictura romană, policromă, foarte puţin cunoscută, pentru că a

fost distrusă de aer, era destinată decorării zidurilor casei. Au fost conservate picturile apărate în mod special sau îngropate, cum a fost cazul oraşelor acoperite de lava Vezuviului: Pompei, Herculanum.

Mozaicurile romane prezintă o mare bogăţie de forme şi culori. Ceramica romană este cu precădere funcţională; sticlăria prezintă şi unele piese gravate sau pictate, în afara obiectelor de uz curent. Obiecte din aur şi din argint sunt sculptate cu multă fineţe, iar bijuteriile, destinate femeilor, sunt din aur, cu pietre preţioase, camee, monede, având forme originale.

Cuprins

1 Civilizaţiile precolumbiene
2 Civilizaţia Chinei antice
3 Civilizaţia asiro-babiloniana.
4 Evreii…
5 India…
6 Civilizaţia persana
7 Grecia antică.
8 Megaliţi…*J*
9 Civilizaţia musulmană l faraonilor.
20
28
36
43
55